

ХАЙНРИХ БЪОЛ УНИЩОЖИТЕЛЯТ

Превод от немски: Венцеслав Константинов, —

chitanka.info

От няколко седмици се мъча да не влизам в досег с хора, които биха могли да ме запитат за професията ми, защото ако трябва да назова с истинското име работата, която извършвам, ще се вадя принуден да изрека една дума, способна да всее ужас у всеки мой съвременник. Тъй че предпочитам по-абстрактния път и ще изложа своята изповед на книга.

Само преди няколко седмици аз все още бях готов за устна изповед по всяко време, дори сам търсех повод за това, наричах се откривател, частен учен, при нужда студент, а в патоса на начеващото алкохолно опиянение — непризнат гений. Наслаждавах се на безгрижната слава, която излъчва една протрита яка, вирех нос и приемах като нещо разбиращо се от само себе си неохотно отпускания ми кредит от недоверчивите търговци, които виждаха как изчезват в джобовете на палтото ми маргарин, кафе-заместител и долнокачествен тютюн. Така, потопен в тази атмосфера на занемареност, аз сутрин, обед и вечер вкусах от медовината на бохемството — дълбокото радостно чувство, че живееш в несъгласие с обществото.

Ала от няколко седмици всяка заран към седем и половина взимам трамвая от ъгъла на Ронцрасе и скромно показвам като всички други абонаментната си карта на кондуктора. Облечен съм в сив двуреден костюм, нося зелена риза и зеленикава вратовръзка, закуската ми е сложена в плоска алуминиева кутия, а в ръката си стискам сутрешния вестник, навит на руло. Имам вид на гражданин, комуто се е удало да се спаси от по-дълбоки размишления. След три спирки ставам от седалката, за да я предложа на някоя от по-възрастните работнички, качили се при временните жилища. След като съм пожертвал мястото си от чувство на социална солидарност, аз продължавам да чета вестника си прав, от време на време се обаждам с помирителен глас, когато сутрешната нервност прави моите съвременници несправедливи, и коригирам някои по-груби политически и исторически грешки (като да речем обяснявам на спътниците си, че между SA и USA съществува все пак известна разлика). Щом някой пъхне цигара в устата си, аз дискретно тикам под носа му запалката си и човекът запущва утрешната си цигара, запалена от моето дребно, ала надеждно пламъче. Така аз завършвам образа на изискан гражданин, все още достатъчно млад, за да бъде наречен и благовъзпитан.

Очевидно съм успял да си наложа маската, която изключва всякакви въпроси относно работата ми. Навярно минавам за образован господин, който върти търговия с добре опаковани и приятно миришещи стоки като кафе, чай, подправки или пък с малки скъпоценни вещи, радващи окото, като бижута и часовници; минавам за човек, упражняващ професията си в някоя уютна старомодна кантора, по чиито стени висят потъмнелите от времето маслени портрети на прадеди-търговци; за човек, който към десет часа телефонира на съпругата си, придавайки на привидно безстрастния си глас оттенък на нежност, от който може да проличи неговата любов и загриженост. И тъй като взимам участие в обичайните трамвайни шеги, понеже не скъпя смеха си, когато на Шлифенщрасе чиновникът от градската администрация всяка сутрин изкрещява: „Подсилете ми левия фланг!“ (не беше ли всъщност десния?), понеже не забравям да коментирам както събитията на деня, така и резултатите от тотото, навярно минавам за човек, който, макар и състоятелен — както показва качеството на костюма ми, — корени своята жизнерадост дълбоко в принципите на демокрацията. Целият съм обгърнат от атмосферата на порядъчност, както Снежанка от стените на стъкления саркофаг.

Щом камион задмине трамвая и затъмни за миг прозореца, аз се оглеждам в стъклото и проверявам лицето си: не е ли прекалено мрачно и дори болезнено? Ревностно заличавам следите от замисленост и се мъча да придам на физиономията си израза, който би трябвало то да има — нито много сдържан, нито пък фамилиарен, нито повърхностен, нито задълбочен.

Изглежда, маскировката ми е сполучлива, защото, когато слизам на Мариенплац, за да се изгубя в лабиринта на Стария град, където е пълно с уютни старомодни кантори, нотариални бюра и дискретни канцеларии, никой не подозира, че през един заден вход аз влизам в сградата на „Убия“ — фирма, която може да се похвали с това, че дава хляба на триста и петдесет души. При входа на доставчиците портиерът ме посреща, усмихва ми се, аз минавам покрай него и слизам в приземието — там именно започвам работата си, която трябва да бъде свършена до осем и половина, когато служителите ще нахълтат в канцелариите си. Дейността, която упражнявам всяка сутрин (между осем и осем и половина в приземието на тази достопочтена фирма,

служи изключително на унищожението. Аз унищожavam печатните пощенски пратки.

Пропилях дълги години, докато открия своята професия и я направя математически обоснована. Изписах цели научни трактати, множество таблици и схеми покриваха — и все още покриват — стените на моето жилище, години наред се катерех по абсциси и ординати, затъвах в теории и се наслаждавах на леденото опиянение, което поражда формулите. Ала откак практикувам професията си и виждам моите теории осъществени, мене ме изпълва печал, каквато навярно обзема един генерал, слязъл от висините на стратегията в низините на тактиката.

Прекрачвам прага на работното си помещение, сменям сакото си с една сива престилка и се залавям незабавно за работа. Разтварям чувалите, които портиерът е донесъл в ранните утринни часове от централната поща, и ги изпразвам в двете дървени корита, изработени по мои чертежи и окачени вдясно и вляво над работната ми маса. Така трябва само да протегна ръце — почти като плувец — и започвам бързо да сортирам пощата. Най-напред отделям писмата от печатните пратки — въпрос на чиста рутина, тъй като ми е достатъчен само един поглед върху пощенската такса, за да определя кое какво е. Познаването на различните тарифи ми спестява сложни допълнителни разсъждения. Обигран от дългогодишни експерименти, аз извършвам цялата работа за половин час; часовникът показва осем и половина, аз чувам над главата си стъпките на служителите, които нахълтват в канцелариите си, позвънявам на портиера и той отнася сортираните писма в различните отдели.

Винаги ме обзема някаква тъга, когато виждам портиера да слага в една тенекиена кутия с размери на ученическа чанта онова, което е останало от съдържанието на три пощенски чувала. Би трябвало да тържествувам, защото тъкмо ефективността на моята теория на унищожението е била години наред предмет на частните ми изследвания. Ала, чудно нещо, аз не тържествувам — да излезеш прав не винаги е причина да се чувстваш щастлив...

След като портиерът си е отишъл, остава ми да прегледам огромната планина от печатни пратки, да не би сред тях да се е скрило някое погрешно таксувано писмо или да се намира някоя сметка, пусната като печатна пратка. Почти винаги тази работа се оказва

излишна, защото точността в пощенския трафик е направо изключителна. Тук трябва да призная, че пресмятанията ми в тази насока не се потвърдиха — бях надценил числото на злоупотребите с пощенски такси.

Твърде рядко се оказва някоя пощенска картичка, писмо или пуснатата като печатна пратка сметка да са убягнали от вниманието ми — към девет и половина аз позвънявам на портиера и той отнася в отделите останалите обекти на прилежното ми издирване. Сега вече настъпва моментът, когато имам нужда да се подкрепя. Жената на портиера ми донася кафето, аз изваждам от плоската алуминиева кутия сандвича си, закузвам и бърборя непринудено с жената за нейните деца. Оправил ли е междувременно Алфред успеха си по аритметика? Преборила ли се е Гертруд с правописа? Алфред не е оправил успеха си по аритметика, докато Гертруд се е преборила с правописа. Узрели ли са доматиите както трябва, наддават ли питомните зайчета, успешен ли е опитът с пъпешите? Доматиите не са узрели както трябва, зайчетата обаче наддават, докато опитът с пъпешите е все още без резултат. Сериозно разискваме въпроса — трябва ли картофите да се зазимяват в мазето, или не, както и някои педагогически проблеми — да просвещаваме ли децата си полово, или да оставим те да ни просвещават...

Към единадесет часа жената на портиера ме оставя, като най-често ме моли да ѝ запазя няколко туристически проспекта, понеже ги събира, а пък аз се усмихвам на увлечението ѝ, тъй като за туристическите проспекти съм запазил сантиментални спомени — като дете и аз събирах туристически проспекти, измъквах ги от кошчето за хартиени отпадъци на баща ми. Твърде рано ме обезпокои обстоятелството, че моят баща хвърля в кошчето кореспонденция, която току-що е приел от раздавача, без дори да я удостои с поглед. Това деяние накърняваше вродената ми склонност към икономия — там нещо бе проектирано, написано, отпечатано, бе сложено в плик, облепен с марки, бе минало през всички тайнствени пътища, по които пощенската служба превежда кореспонденцията ни, за да достигне тя до нашите адреси; бе обременено с потта на художника, на писателя, на печатаря, на пощенския стажант, който е залепил марките; на различни равнища и по различни тарифи то бе струвало пари; и всичко

това, без дори да бъде удостоено с поглед, да свърши в кошчето за отпадъци!

Още единайсетгодишен придобих навика, щом баща ми отиде в службата си, да измъквам от кошчето захвърлените вещи, да ги разглеждам, сортирам и скътвам в една ракла, където държах играчките си. Така едва дванадесетгодишен аз бях собственик на внушителна колекция от оферти за вино „Ризлинг“, притежавах каталози както за изкуствен мед, така и по история на изкуството, а сбирката ми от туристически проспекти се разрасна до цяла една географска енциклопедия. Далмация ми бе тъй добре позната, както и фиордите на Норвегия; Шотландия ми бе тъй близка, както и Закопане; горите на Бохемия ме успокояваха, както вълните на Атлантика ме възбуждаха. Получавах предложения за шарнири, едноетажни вили и копчета; политически партии молеха за гласа ми, различни фондации — за парите ми; лотарии ми обещаваха богатство, религиозни секти — бедност. Оставям на читателя да си представи как изглеждаше колекцията ми, когато, навършил седемнадесет години, в пристъп на внезапна апатия я предложих на един вехтошар и той ми наброи за нея седем марки и шестдесет пфенига.

Придобил междуременно зрелостно свидетелство, аз поех по стъпките на баща си и сложих крак върху първото стъпало на онази стълба, която щеше да ме изведе нагоре към административната служба.

За тези седем марки и шестдесет пфенига си купих пакет милиметрова хартия и три цветни молива, а опитът ми да пусна корен в административната кариера се превърна в истинско ходене по мъките, понеже, докато изпълнявах ролята на нещастен стажант в администрацията, в мен дремеше един щастлив унищожител. Цялото ми свободно време бе посветено на подробни пресмятания. Секундомерът, моливът, сметачната линейка и милиметровата хартия станаха инструменти на моята амбиция — изчислявах колко време е необходимо, за да отвориш печатна пратка с малък, среден или голям размер, с илюстрации или без илюстрации, да я разгледаш бегло и да се убедиш в нейната безполезност, а след това да я хвърлиш в кошчето за отпадъци: процес, изискващ минимално пет, а максимално двадесет и пет секунди; ако печатната пратка притежава някаква привлекателност поради текста или илюстрациите, това може да

продължи и минути, а често дори четвърт час. Изчислявах също минималните производствени разноски при продукцията на печатни пратки, като водех фиктивни преговори с различни печатници. Неуморно подлагах на нова и нова проверка резултатите от изследванията си, внасях подобрения (едва след две години ми дойде наум, че в пресмятанията си трябва да включа и времето на чистачките, които изпразват кошчетата за отпадъци). Прилагах получените резултати върху предприятия, в които са заети десет, двадесет, сто или повече служители и така дойдох до заключения, които един стопански експерт без колебание би определил като обезпокоителни.

Следвайки един вътрешен стремеж към лоялност, аз предложих проучванията си най-напред на моето учреждение. Ала макар и да бях подготвен за евентуална неблагодарност, размерът на тази неблагодарност направо ме ужаси — бях обвинен в немарливост при изпълнение на служебните си задължения, бях заподозрян в нихилизъм, обявен за душевноболен и уволнен. За огорчение на добрите си родители, аз изоставих многообещаващата кариера, залових се за нова, после зарязах и нея, разделих се с топлината на бащиното огнище и — както вече казах — задъвках залъка на непризнатите гении. Вкусих всички унижения, предлагайки напразно тук и там откритието си, и прекарах четири години в блаженото състояние на асоциалност — и то с такава последователност, че моята перфокарта в централната картотека, след като отдавна бе белязана със знака за „душевно болен“, се сдоби и с тайния знак за „асоциален тип“.

Предвид на тези обстоятелства всеки ще проумее колко смутен бях, когато най-после някой — и то директорът на „Убия“ — проумя убедителността на моите разсъждения, и колко дълбоко ме засегна унижението да трябва всеки ден да нося зеленикава вратовръзка. Ала налага се и занаят да идвам на работа маскиран, тъй като треперя да не бъде разкрит. Докато безобидно се смее на поредния виц за генерал Шлифен, аз страхливо се мъча да придам на лицето си необходимия израз, защото няма по-големи честолюбци от плиткоумните шегобийци, които населяват сутрин трамвая. Понякога се боя и от това, че трамваят е пълен с хора, извършили предния ден работа, която аз още тази сутрин ще унищожа — печатари, словослагатели, художници, писатели, които съставят рекламни текстове и графици, гравьори,

опаковчици и стажанти от най-различни браншове. Всяка заран от осем до осем и половина аз безогледно унищожавам продукцията на почтени хартиени фабрики, на порядъчни печатници, на графически гении, текстовете на талантиливи писатели. Лакирана хартия, гланцова хартия, меден дълбок печат — без ни най-малка сантименталност завързвам всичко на удобни пакети за търговеца на стара хартия, тъй както излиза от пощенския чувал. За един час аз унищожавам резултата от двеста работни часа и спестявам на „Убия“ други сто часа, така че (тук трябва да навляза в собствения си професионален жаргон) достигам общо взето концентрацията 1:300.

Щом жената на портиера си тръгне с празната кана за кафе и туристически проспекти, аз приключвам работа. Измивам ръцете си, свалям престилката и обличам сакото, взимам сутрешния вестник и напускам през задния вход сградата на „Убия“. Разхождам се из града и размишлявам как бих могъл да избягам от тактиката и да се върна към стратегията. Защото онова, което някога ме опияняваше като математическа формула, сега ми носеше разочарование, тъй като се оказва извънредно лесно изпълнимо. Реализираната стратегия може да се прилага на практика и от неквалифицирана работна ръка. Може би ще се опитам да назнача унищожители в пощенските станции или пък в печатниците — така биха се оползотворили огромна енергия, парични средства и интелигентност, биха се направили икономии от пощенските такси. А може да се стигне дотам, туристическите проспекти да се проектират, рисуват, оформят, но да не се печатат. Всички тези проблеми се нуждаят все още от щателно проучване.

Ала чисто унищожителната работа в пощенското дело едва ли повече ме интересува — подобренията, които могат да се внесат там, произтичат от основната формула. Отдавна вече се занимавам с изчисления, отнасящи се до амбалажната хартия и опаковките — това е все още девствена област и досега нищо не е направено. Тук въпросът е да се спестят на човечеството онези безполезни усилия, под чийто гнет то пъшка. Всекидневно се извършват милиарди разопаковъчни манипулации, разхищава се енергия, която, ако се оползотвори, би стигнала да промени облика на Земята. Важно би било да се разрешат експерименти в универсалните магазини — дали трябва да се премахнат опаковките, или наред с щанда за опаковане да се постави обигран разопаковчик, който да разгъва току-що увитата стока

и веднага да балира амбалажа за търговеца на стара хартия? Това са все проблеми, които чакат да бъдат премислени. Във всеки случай ми е направило впечатление, че в редица магазини клиентите горещо умоляват да не им се опакова купената вещ, ала се виждат принудени да я приемат увита в хартия. В нервните клиники се увеличават случаите с пациенти, получили нервна криза при разопаковането на шише парфюм, кутия бонбони или при отварянето на пакет цигари. Сега аз проучвам обстойно случая с един млад човек, мой съсед, който се прехранва с горчивия хляб на литературен рецензент, понякога обаче не можел да упражнява професията си, понеже не бил в състояние да развърже изпратените му пакети с книги, омотани с оплетена връв. Дори когато тези му усилия се увенчаели с успех, той не успявал да проникне през многослойната гумирана хартия, с която била слепена същинската опаковка от велпапе. Младият човек има доста объркан вид и, казват, започнал да рецензира книгите, без да ги чете, а пакетите подреждал на етажерката си неразпечатани. Оставям на фантазията на читателя да си представи какви последствия би могъл да има този случай за духовния ни живот.

Докато между единадесет и един се шляя из града, вода си бележки за различни подробности. Без да се набивам в очи, обикалям из универсалните магазини, разглеждам щандовете за опаковане, спирам се пред тютюнопродавниците и аптеките и си записвам дребни статистически данни. Понякога и аз купувам по нещо, за да изпитам на гърба си цялата тая безсмислена процедура и определя колко усилия са необходими, за да получиш действително в ръцете си предмета, който искаш да притежаваш.

Така, облечен в моя безупречен костюм, между единадесет и един аз завършвам образа на човек, който е достатъчно състоятелен, за да си позволи и да безделничи; който влиза към един часа в някой добре уреден малък ресторант, разсеяно избира най-скъпото меню и върху бирената подложка прави някакви бележки, които могат да означават както борсови курсове, така и лирически опити; човек, който знае как да похвали или порицае качеството на месото с такива аргументи, които и пред най-опитния келнер издават познавача, а при избора на десерта изискано се колебае дали да вземе сирене, сладкиши или сладолед и завършва бележките си върху бирената подложка със замах, който свидетелства, че все пак това са били борсови курсове.

Поразен от резултата на моите пресмятания, аз напускам малкия ресторант. Докато се оглеждам за някое уютно кафене, където ще мога да прекарам времето си до три часа и да прочета вечерния вестник, лицето ми става все по-замислено. А в три часа отново влизам през задния вход на „Убия“, за да се саморазправя със следобедната поща, която се състои изключително от печатни пратки. Нужен ми е не повече от четвърт час, за да издиря от целия куп десетте или дванайсетте писма; после дори да не е необходимо да си измивам ръцете, само ги отупвам от праха и занасям писмата на портиера. След това напускам сградата, взимам трамвая на Мариенплац и съм радостен, че прибирайки се вкъщи, не е нужно да се смея на вицовете за генерал Шлифен. Щом брезентът на някой камион затъмни прозореца на трамвая, поглеждам лицето си — то е отпуснато, а това ще рече замислено, почти мрачно — и се наслаждавам на преимуществото, че не е необходимо да променям израза си, тъй като никой от сутрешните ми спътници не е приключил още работния си ден. На Ронцрасе слизам, купувам си няколко пресни хлебчета, парче сирене или салам и малко мляно кафе и се качвам в тясното си жилище, чиито стени са покрити с таблици и схеми, различни диаграми с възбудени криви; и между абсцисите и ординатите долавям контурите на някаква трескавост, която все повече и повече нараства — нито една от моите криви не се снишава, нито една от формулите ми не ми дарява успокоение. Пъшкайки под бремето на икономическата си фантазия, докато заври водата за кафето, аз подреждам сметачната си линийка, бележките си, моливите и милиметровата хартия.

Мебелировката на жилището ми е бедна, то прилича повече на лаборатория. Пия кафето си на крак и изяждам набързо едно намазано с масло хлебче — вече не съм онзи епикуреец, какъвто все още бях по обед. Измивам си ръцете, запалвам цигара, включвам секундомера и започвам да разопаковам лекарството за укрепване на нервите, което съм купил през време на сутрешната си разходка из града — външна амбалажна хартия, целофанена обвивка, картонена кутийка, вътрешна увивна хартия, упътване за употреба, прикрепено с гумено пръстенче: всичко тридесет и седем секунди. Разходът на нерви при разопаковането е по-голям от нервната енергия, която лекарството би ми дарило. Но може би това се дължи на субективни причини, които не

желая да включвам в пресмятанията си. Ала несъмнено е едно — че опаковката има по-голяма стойност от съдържанието и че цената на двадесет и петте жълтеникави хапчета в никакъв случай не отговаря на стойността им. Това обаче са съображения, които могат да навлязат в сферата на морала, а пък аз бих искал по принцип да стоя по-далеч от каквото и да било морал. Моите изследвания са в областта на чистата икономика.

Куп предмети чакат да бъдат разопаковани от мен, безброй фишове искат да бъдат систематизирани: зелени, червени, сини тушове, всичко стои готово. Обикновено, докато си легна, става късно и когато заспя, продължават да ме преследват моите формули; над мен се сгромолясват планини от безполезна хартия, някои формули експлодират като динамит и техният взрив прогърмява като шумен смях — това е собственият ми смях, смехът ми над вица за генерал Шлифен, породен от страха ми пред чиновника от градската администрация. Може би той има достъп до перфокартите в централната картотека, издирил е картата ми и е установил, че освен знака за „душевно болен“, тя съдържа и онзи другия, много по-опасния знак за „асоциален тип“.

Няма нищо по-трудно за заличаване от такава една нищожна дупчица върху някоя перфокарта и може би смехът ми над вица за генерал Шлифен е цената, която плащам за своята анонимност. Защото драговошно не бих направил устна изповед за това, което на книга ми идва някак по-лесно: аз съм унищожител.

1957

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.